

УДК 336.352

ФІНАНСОВА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЗА ФОРС-МАЖОРНИХ ОБСТАВИН

Владислав Бондарук; Валентин Талах

Луцький національний технічний університет, Луцьк, Україна

Резюме. Розглянуто специфіку забезпечення ефективної фінансової результативності зовнішньоекономічної діяльності підприємств в умовах форс-мажорних обставин та динамічних змін бізнес-середовища. Визначено, що в контексті глобалізації та нестабільності світового економічного середовища, сучасні підприємства зіштовхуються з різноманітними викликами та загрозами, до яких належать системні економічні кризи, природні катастрофи, політичні й воєнні конфлікти та інші форс-мажорні події. Розглянуто ключові аспекти впливу форс-мажорних обставин на фінансову результативність суб'єктів господарювання у зовнішньоекономічній сфері. Проаналізовано функціональні стратегії управління ризиками та визначено заходи, що можуть бути спрямовані на забезпечення стійкості підприємств у кризових ситуаціях. Досліджено роль фінансового планування, управління ліквідністю та фінансового аналізу в несприятливих умовах господарювання підприємств. Визначено особливості адаптації фінансового управління підприємств до змін у зовнішньому середовищі, а також сформульовано критерії оптимальних стратегій забезпечення стійкості та ефективності господарської діяльності підприємств в умовах форс-мажорних обставин. Доведено об'єктивну потребу суб'єктів господарювання в забезпеченні інструментарію ефективного управління фінансовою результативністю в умовах зростання рівня невизначеності та ризиків на міжнародному ринку. Досліджено вплив форс-мажорних обставин на міжнародні фінансові ринки та їх реакцію на зміни в економічному середовищі. Проаналізовано вплив кризових ситуацій на фінансові аспекти діяльності підприємств. Розглянуто практичний аспект щодо забезпечення можливостей підприємств успішної адаптації їх господарської діяльності до форс-мажорних обставин та забезпечення стійкості зовнішньоекономічної діяльності. Досліджено принципи управління ризиками, які являють собою ключові елементи успішної стратегії та резервного планування підприємств, на основі чого визначено найефективніші підходи щодо управління фінансовою результативністю у нестабільних умовах.

Ключові слова: фінансова результативність, економічні ризики, форс-мажорні обставини, зовнішньоекономічна діяльність, економічна нестабільність.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2024.01.090

Отримано 11.12.2023

UDC 336.352

FINANCIAL PERFORMANCE OF EXTERNAL ECONOMIC ACTIVITIES OF ENTERPRISES UNDER FORCE MAJEURE CIRCUMSTANCES

Vladyslav Bondaruk; Valentyn Talakh

Lutsk National Technical University, Lutsk, Ukraine

Summary. The article examines the specifics of ensuring effective financial performance of foreign economic activities of enterprises in the conditions of force majeure and dynamic changes in the business environment. It was determined that in the context of globalization and the instability of the world economic environment, modern enterprises face various challenges and threats, which include systemic economic crises, natural disasters, political and military conflicts, and other force majeure events. The key aspects of the influence of force majeure circumstances on the financial performance of business entities in the foreign economic sphere

are considered. The functional strategies of risk management were analyzed and the measures that could be aimed at ensuring the stability of enterprises in crisis situations were determined. The role of financial planning, liquidity management and financial analysis in the conditions of unfavorable business conditions of enterprises is studied. The peculiarities of adaptation of the financial management of enterprises to changes in the external environment are determined, and the criteria of optimal strategies for ensuring the stability and efficiency of the economic activity of enterprises in conditions of force majeure are formulated. The objective need of business entities to provide tools to effectively manage financial performance in conditions of increasing uncertainty and risks on the international market has been proven. The impact of force majeure on international financial markets and their reaction to changes in the economic environment is studied. The impact of crisis situations on the financial aspects of enterprise activity is analyzed. The practical aspect of ensuring the ability of enterprises to successfully adapt their economic activities to force majeure circumstances and ensuring the stability of foreign economic activity is considered. The principles of risk management, which are key elements of a successful strategy and backup planning of enterprises, have been studied, on the basis of which the most effective approaches to managing financial performance in unstable conditions have been determined.

Key words: financial performance, economic risks, force majeure, foreign economic activity, economic instability.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2024.01.090

Received 11.12.2023

Постановка проблеми. В умовах сучасної глобалізованої економіки суб'єкти господарювання усе частіше зіштовхуються з рядом викликів та загроз економічній діяльності, в числі яких особливе місце займають форс-мажорні обставини, до числа яких можна віднести економічні кризи, деструктивний вплив природних катастроф, політичну нестабільність, військові конфлікти та інші непередбачувані в системі економічного планування події. Усі ці негативні явища спричиняють найбільш суттєвий вплив саме на зовнішньоекономічну діяльність підприємств, що призводить до системного порушення сформованих ринкових стратегій та потребує оперативного втручання в систему фінансового управління суб'єктом господарювання з метою внесення необхідних коректив.

Варто зауважити, що протягом останніх років спостерігається суттєве зростання обсягу форс-мажорних подій, які чинять суттєвий вплив на функціональну стабільність та результативність зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання. Тому забезпечення належного рівня фінансової результативності підприємства в умовах форс-мажорних обставин стає актуальним завданням у контексті формування ефективних стратегій протидії ризикам та загрозам, а також при формуванні підходів щодо забезпечення фінансової стійкості підприємств в умовах невизначеності змін економічного середовища. Усе це потребує від керівництва підприємств урахування складного взаємозв'язку між форс-мажорними обставинами та фінансовою результативністю зовнішньоекономічної діяльності. При цьому, наразі не існує практичних напрацювань у сфері комплексного аналізу впливу форс-мажорних обставин на фінансову політику підприємств, що формує проблеми при визначенні оптимальних стратегій управління фінансами суб'єктів господарювання в умовах економічної невизначеності та ринкових кризових тенденцій.

Таким чином, дослідження проблем, пов'язаних з аналізом впливу форс-мажорних обставин на фінансову результативність зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання набуває особливої актуальності для розроблення ефективних стратегій управління ризиками та загрозам з метою забезпечення належного рівня фінансової стійкості підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблем забезпечення фінансової результативності підприємств у зовнішньоекономічній сфері в умовах форс-мажорних обставин є досить актуальною та комплексною темою наукових праць, що привертає увагу вчених та практиків. Зокрема, існує значний обсяг наукових напрацювань, у яких розглядаються різні аспекти впливу форс-мажорних подій на

специфіку фінансової діяльності підприємств. При цьому можна виділити різноманітні підходи та методології дослідження даної проблематики.

Зокрема, у роботі Р. Жануаріті розглянуто зв'язок між економічними кризами та зовнішньоекономічною діяльністю підприємств. При цьому визначається об'єктивна необхідність формування ефективних стратегій управління фінансами та ризиками суб'єктів господарювання в умовах невизначеності й нестабільності на світовому ринку [3].

Також варто відзначити дослідження С. А. Захра, у якому проаналізовано вплив деструктивних ринкових тенденцій на зовнішньоекономічну діяльність підприємств. На цій основі автором визначено основні ризики та можливості для управління фінансовими ресурсами підприємства в умовах реалізації ризиків або надзвичайних подій [5].

Ще одним важливим напрямком досліджень у даній сфері є вивчення впливу політичної нестабільності на фінансову результативність підприємств. У праці Ю. О. Чалюк розглянуто роль інсайдерської інформації для формування дієвих стратегій управління ризиками у відносинах з регіональними та міжнародними економічними партнерами. Крім того, автор розглядає особливості впливу геополітичних конфліктів на фінансові ринки та відповідні зміни в принципах господарювання підприємств у таких умовах [2].

Крім того, в дослідженні В. Якубів розглянуто специфічні особливості фінансового планування та управління ліквідністю в умовах економічних криз та визначено основні принципи адаптації підприємств до нових реалій функціонування світового ринку [4].

Загалом, бачимо, що сучасні дослідження зосереджуються на пошуку шляхів вирішення проблеми фінансової результативності зовнішньоекономічної діяльності підприємств за форс-мажорних обставин. Водночас існує об'єктивна потреба поглиблення існуючих напрацювань у даній сфері для розроблення ефективних стратегій управління фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання в умовах економічної невизначеності.

Метою дослідження є аналіз взаємозв'язку між форс-мажорними обставинами та фінансовою результативністю зовнішньоекономічної діяльності підприємств з метою ідентифікації ключових ризиків та вивчення впливу кризових ситуацій на фінансові показники суб'єктів господарювання для розроблення ефективних стратегій управління, орієнтованих на забезпечення функціональної стійкості та ефективності підприємств у динамічному бізнес-середовищі.

Постановка завдання полягає у вивченні впливу форс-мажорних обставин на фінансову результативність зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Основними цілями є аналіз стратегій управління ризиками та розроблення рекомендацій щодо забезпечення стійкості й ефективності підприємств в умовах економічних диспропорцій, зумовлених форс-мажорними факторами. Основні завдання включають вивчення впливу дестабілізуючих факторів на фінансові параметри, аналіз стратегій фінансового управління підприємствами та розроблення рекомендацій для оптимального управління в умовах невизначеності.

Для вирішення визначених завдань використано такі спеціалізовані та загальні наукові методи: порівняння, аналогій, індукції та дедукції, а також системний підхід.

Виклад основного матеріалу. Сучасна специфіка забезпечення ефективної фінансової результативності зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання в умовах деструктивного впливу форс-мажорних обставин та непрогнозованих динамічних змін бізнес-середовища полягає в необхідності забезпечення дієвої адаптації стратегій управління до умов невизначеності та ризиків зовнішнього середовища. Тому за таких умов надзвичайно важливого значення набуває

необхідність вивчення та аналізу ризиків, пов'язаних зі змінами у сфері економіки та політики, котрі генерують найбільш суттєві фактори невизначеності міжнародних ринків. Відповідно, суб'єкти господарювання в таких умовах повинні розвивати гнучкі стратегії для забезпечення можливості швидкої реакції на негативні тенденції, регулярно переглядати фінансові прогнози й забезпечувати оптимізацію та диференціацію своїх ланцюгів постачань виробничих ресурсів.

Крім того, важливого значення за таких умов набувають методи забезпечення ліквідності, достовірного фінансового планування та управління обіговими коштами в умовах флуктуацій зовнішнього середовища. У фінансовому аспекті це формує потребу підприємств щодо створення резервних фондів для компенсації можливих втрат за господарськими операціями. На практиці досягнення такої мети в сучасних умовах реалізується шляхом застосування інноваційних підходів до фінансового управління, а також – рахунок активної співпраці з міжнародними партнерами на засадах забезпечення функціональної стійкості господарських процесів.

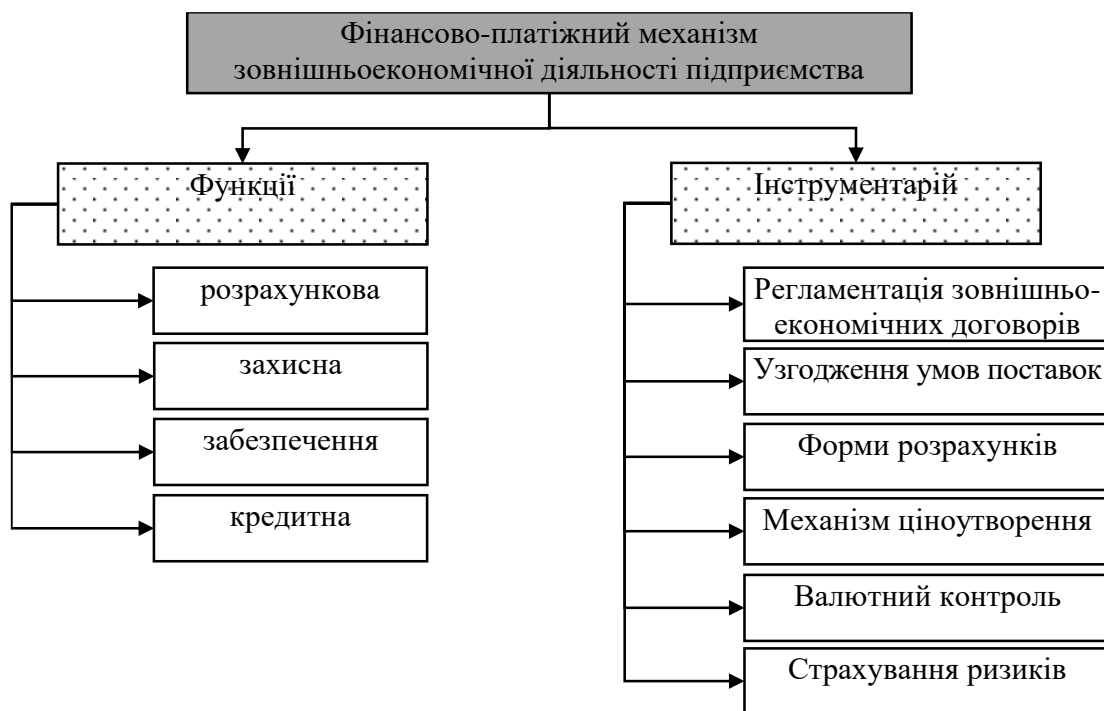
В умовах нестабільності світового економічного середовища також виникає низка викликів та загроз для нормального функціонування підприємств, що працюють на зовнішніх ринках. Перш за все, до таких загроз, що трактуються як форс-мажорні обставини, варто віднести непередбачувані зміни в економічній політиці та тарифних бар'єрах, котрі спричиняють дестабілізацію торгівельних відносин. Як показує досвід останніх років, значного поширення набули геополітичні конфлікти та війни, котрі призводять до збитків у зовнішньоекономічній діяльності підприємств. Додатковим аспектом нестабільності є непрогнозоване поширення пандемій і природних катастроф, що формує складні загрози для ефективного функціонування глобального бізнесу. Усі зазначені явища наслідком можуть мати розрив міжнародних ланцюгів постачання, зниження ліквідності підприємств та загальне зменшення споживчого попиту, що деструктивно впливає на виробництво та міжнародну торгівлю.

Найпоширенішим наслідком реалізації непередбачуваних ризиків у зовнішньоекономічній діяльності підприємств є зростання валютного ризику, оскільки коливання валютних курсів напряму впливають на вартість виробництва та конкурентоспроможність товарів на міжнародних ринках. Водночас, суб'єкти господарювання також зіштовхуються із значними соціальними викликами, що впливають на їх діяльність. Зокрема, суттєве зростання економічної нерівності на ринку праці та довготермінова невизначеність у сфері зайнятості призводять до негативних змін у споживчому попиті та функціональних моделях споживання. Тому за таких умов підприємствам вкрай важливо зберігати гнучкість фінансового управління та швидко адаптуватися до нових умов. Усе це може бути досягнуто виключно на основі формування дієвих стратегій управління ризиками та підтримання фінансової стійкості для подолання впливу форс-мажорних обставин у глобальному бізнес-середовищі.

Вирішення зазначених проблем у загальному досягається за рахунок формування специфічного фінансово-платіжного механізму зовнішньоекономічної діяльності підприємств, який являє собою складний комплекс фінансових операцій та взаємовідносин, що спрямований на забезпечення ефективного обігу коштів та здійснення операцій суб'єктів господарювання на зовнішньому ринку. Фактично сутність цього механізму базується на вирішенні фінансових завдань підприємства, пов'язаних із здійсненням експортно-імпорتنих операцій та міжнародною торгівлею. Зокрема, однією із його ключових складових є управління валютним ризиком, яке спрямоване на забезпечення вчасної оплати товарів та послуг між учасниками зовнішньоекономічних відносин. При цьому для ефективного вирішення даного аспекту важливо визначити оптимальний момент обміну валюти на засадах уникнення збитків від валютних переоцінок.

Крім того, фінансово-платіжний механізм передбачає раціональне використання фінансових інструментів для забезпечення ліквідності та фінансової стійкості підприємства. Це передбачає ефективне використання платіжних гарантій, страхування ризиків, оптимізацію податкових зобов'язань тощо. За допомогою фінансово-платіжного механізму відбувається також формування ефективних кредитно-фінансових можливостей підприємства, що потрібні для фінансування його зовнішньоторговельних операцій та залучення коштів на міжнародних ринках. Тому уникнення деструктивного впливу форс-мажорних обставин передбачає необхідність урахування специфіки кожного ринку та розвитку відповідних стратегій для оптимального використання фінансових ресурсів.

Таким чином, бачимо, що фінансово-платіжний механізм зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання поєднує в собі ряд специфічних заходів та практичного інструментарію, що спрямовані на забезпечення оптимізації фінансових операцій підприємства та забезпечення належного рівня його ліквідності й фінансової стійкості в умовах непрогнозованих змін глобального бізнес-середовища (рис. 1).

Рисунок 1. Функції та інструментарій фінансово-платіжного механізму зовнішньоекономічної діяльності підприємства [1]

Як бачимо, функціональна ефективність фінансово-платіжного механізму зовнішньоекономічної діяльності підприємств полягає у формуванні інструментарію ефективного управління фінансовими ресурсами та ризиками на міжнародному ринку. При цьому це включає не лише точне прогнозування валютних курсів і раціональне використання фінансових інструментів для забезпечення ліквідності та мінімізації ризиків, але й передбачає формування принципів управління фінансовими операціями підприємства на міжнародному ринку. Тому забезпечуючи стабільність фінансових потоків суб'єкта господарювання, даний механізм сприяє загальному зміцненню фінансової стійкості та конкурентоспроможності підприємств на міжнародній арені.

Висновки. В умовах нестабільного світового економічного середовища та посилення деструктивного впливу форс-мажорних подій на господарську діяльність підприємства, вони все частіше зіштовхуються зі значними викликами стабільності та фінансової стійкості. При цьому аналіз фінансових результатів у таких умовах вказує на необхідність удосконалення стратегій управління ризиками та функціональну адаптацію до змін. Вирішення даної проблеми полягає в забезпеченні гнучкості та оперативної реакції на зміни зовнішнього середовища, що проявляються у здатності підприємств ефективно пристосовуватися до таких змін. При цьому специфічні ризики, що пов'язані з економічними кризами, політико-економічною нестабільністю або впливом природних факторів, визначаються як чинники, що впливають на фінансовий стан підприємств. Тому ефективні стратегії управління фінансами в умовах форс-мажорних реакцій передбачають планування резервних фондів, ретельний моніторинг ринкових умов, а також розвиток інноваційних підходів у сфері управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Усе це визначає об'єктивну потребу суб'єктів господарювання в удосконаленні системи фінансового моніторингу та реагування на флуктуації ринку для забезпечення стійкості та конкурентоспроможності підприємства. Разом з тим, розроблення ефективних стратегій управління фінансовими ресурсами, спроможних забезпечити успішну діяльність підприємств, потребує поглибленого дослідження на основі врахування конкретних факторів, що впливають на його діяльність у мінливому бізнес-середовищі.

Conclusions. Thus, we come to the conclusion that in the conditions of the unstable global economic environment and the strengthening of the destructive impact of force majeure events on the economic activity of the enterprise, they increasingly face significant challenges to stability and financial stability. At the same time, the analysis of financial results in such conditions indicates the need to improve risk management strategies and functional adaptation to changes. The solution to this problem is to ensure flexibility and operational response to changes in the external environment, which are manifested in the ability of enterprises to effectively adapt to such changes. At the same time, specific risks associated with economic crises, political and economic instability or the influence of natural factors are defined as factors affecting the financial condition of enterprises. Therefore, effective financial management strategies in conditions of force majeure reactions involve planning of reserve funds, careful monitoring of market conditions, as well as the development of innovative approaches in the field of risk management of foreign economic activities of enterprises. All this determines the objective need of business entities to improve the system of financial monitoring and response to market fluctuations to ensure the stability and competitiveness of the enterprise. At the same time, the development of effective strategies for managing financial resources capable of ensuring the successful operation of enterprises requires in-depth research based on taking into account specific factors that affect its activity in a changing business environment.

Список використаних джерел

1. Хомутенко В. П., Луценко І. С., Хомутенко А. В., Волкова О. Г. Фінансова політика зовнішньоекономічної діяльності. Харків: «Діса плюс», 2018. 370 с.
2. Чалюк Ю. О. Глобальні соціально-економічні наслідки російсько-української війни. Економіка та суспільство. 2022. № 37.
3. Januarita R., Sumiyati Y. Legal risk management: Can the covid-19 pandemic be included as a force majeure clause in a contract?. *International Journal of Law and Management*. 2021. Vol. 63 (2). P. 219–238. DOI: <https://doi.org/10.1108/IJLMA-05-2020-0140>
4. Yakubiv V., Sodoma R., Shmatkovska T., Dziamulych M., Brodska I. Digitalization of Payment Systems in Ukraine. *International Journal of Recent Technology and Engineering*. 2020. Vol. 8 (5). P. 4590–4596. DOI: <https://doi.org/10.35940/ijrte.E6814.018520>

5. Zahra S. A. Environment, corporate entrepreneurship, and financial performance: A taxonomic approach. *Journal of business venturing*. 1993. Vol. 8 (4). P. 319–340. DOI: [https://doi.org/10.1016/0883-9026\(93\)90003-N](https://doi.org/10.1016/0883-9026(93)90003-N)

References

1. Khomutenko V. P., Lutsenko I. S., Khomutenko A. V., Volkova O. G. (2018). *Finansova polityka zovnishnioekonomichnoi diialnosti* [Financial policy of foreign economic activity]. Kharkiv: “Disa plus”. [In Ukrainian].
2. Chaliuk Yu. O. (2022). *Globalni sotsialno-ekonomichnoho naslidky rosiisko-ukrainskoi viiny* [Global socio-economic consequences of the Russian-Ukrainian war]. *Ekonomika i suspilstvo*. No. 37.
3. Januarita R., Sumiyati Y. (2021). Legal risk management: Can the covid-19 pandemic be included as a force majeure clause in a contract?. *International Journal of Law and Management*. No. 63 (2). P. 219–238. DOI: <https://doi.org/10.1108/IJLMA-05-2020-0140>
4. Yakubiv V., Sodoma R., Shmatkovska T., Dziamulych M., Brodska I. Digitalization of Payment Systems in Ukraine. (2020) *International Journal of Recent Technology and Engineering*. No. 8 (5). P. 4590–4596. DOI: <https://doi.org/10.35940/ijrte.E6814.018520>
5. Zahra S. A. (1993). Environment, corporate entrepreneurship, and financial performance: A taxonomic approach. *Journal of business venturing*. No. 8 (4). P. 319–340. DOI: [https://doi.org/10.1016/0883-9026\(93\)90003-N](https://doi.org/10.1016/0883-9026(93)90003-N)